

DÜŞÜNENLERİN DÜŞÜNCELERİ

Türkiye'de bugün de Eski Eserler Kanunu ve yönetmeliğine rağmen, herhalde dışarıya eski eserler kaçırılmaktadır. Bu eserlerin Türkiye'de kalması, "Türklerde kalması" şeklinde anlaşılmalıdır. Zira devletin parasıyla bütün bunları ele geçirmeye imkân

olmadığı gibi gerek de yoktur. Müzeler ellerindeki muhafaza edebilsinler, bu yeter. Aslolan Türkiye'de Türklerin bireysel kararlarla ve malî güçlerle bu eserlere talep yaratması, bunları muhafaza etmenin zevk ve kültürüne ulaşmalarıdır.

Eski eserler ve antika ticareti

SON yıllarda, bütün dünyada olduğu kadar Türkiye'de de eski eser ve antika eşya ticareti büyük hız kazanmıştır. Özellikle Türkiye'de, yabancıların ve turistlerin yanında, halkımızın da bu piyasaya girişi ve zamanla piyasa payını yükseltici girişimlerde bulunuşu, gerçekten Türk tarihinde bir dönüm noktası sayılacak kadar önemlidir.

Nitekim, son yıllarda Batıdaki ilk ve orta öğretimde okutulan tarih ve sanat tarihi kitaplarında örneklerini görebileceğimiz gibi, yeni bir tarih anlayışına göre, milletleri yücelten, kazanılmış zaferler kadar sanat ve bilim alanlarındaki gelişmeler ve bu gelişmelere o toplumların sahip çıkacak güce erişmeleridir.

YAZAN:

Prof. Dr. Haydar KAZGAN

[İstanbul Teknik Üniversitesi
Öğretim Üyesi]

Geçmişteki sanat ve bilim değerlerimize sahip çıkmanın yolunu bir kamu görevi saymakta ısrar etmenin zamanının artık çoktan geçtiğini yine bu olgular açıkça belli etmektedir. Milo Venüsü'nün Paris'deki Louvre Müzesi'ne kadar uzanan yolculuğunun bir kadının "Aman, şu taş bebek için büyük ecnebiyi darıltmak neye?" sözü ile başlamasından sonra, elden kaçırdığımız değerlerin hesabını yaparsak, kaybettığımız topraklardan çok elden kaçırdığımız bu eserler için üzülmemiz gerektiğini görürüz. Buna rağmen, gençlerimize, çocuklarımıza okuttugumuz tarih ve sanat derslerinde, hâlâ bu gerçeği ortaya koymamakta ısrar edip durmaktayız. Eski değerlerimize, bizi dünya toplumları arasında en fazla yüceltecek sanat değerlerimize sahip çıkmanın tek yolu, gençlerimize ve çocuklarımıza aşılayacağımız bu yeni tarih anlayışıdır. Onların da, ilerde bugün yaptığımız gibi tepeden inme kanun ve yönetmelikler karşısında bocalamalarına sebep olmaya ise hiçbirimizin hakkı yoktur.

Türkiye'de bugün "Eski Eserler Kanunu" adı altında 25/4/1973 tarihli ve 1710 sayılı bir kanun yürürlüktedir. Kanunun amacı, Türkiye'den eski eserlerin dışarıya kaçırılmasına engel olmaktır. "Eski Eserler Yönetmeliği" ile de, kanunun uygulamalarına açıklık getirecek bir yönetmelik hazırlanmıştır. Aslında, bu kanun, Milo Venüsü kahramanı kadı efendinin çocuklarının geç kalmış, fakat çok farklı bir zihniyet taşımayan bir tepkisini dile getirmektedir.

Polis gücü ile eski eser kaçakçılığının önlenebileceğine inanmak nasıl mümkün olur? Bir defa, eski eser nedir? Antika nedir? Ulusal ve kişisel servet olarak hangi eserlerin Türkiye'de kalmasında ısrar etmekte fayda vardır? Bunların saptanması birkaç uzmanın biraraya gelmesiyle mümkün olabilir mi?

Mümkün olsaydı ve elimizde bu şekilde uzmanlaşmış insanlar bulunsaydı, şu müzelerimizin doğru dürüst bir envanterini şimdiye kadar yapabilmiş olurduk. Dahası, "bugün müzelerimizde sergilenen eserler, acaba, gerçekten eldeki, depolardaki eserler arasında çağdaş eski eser anlayışına en uygun olanlar mıdır?" diye bir şüphe içine aslâ düşmezdik. Müze depolarımızın durumu nedir? Sergilenmeyen eserler nasıl muhafaza edilmektedir? Çürüyenlerin, kaybolanların, kırılanların hesabını ortaya koymak mümkün müdür? Bütün bunları bir tarafa bırakarak, toplumumuzun yarının çağdaş toplumları arasında yer almasında en büyük katkıyı yapacak olan birkaç meraklı eski eser koleksiyoncusunun gelmiş geçmiş çağlarda hiç de görülmemiş biçimde kaçakçıymış gibi arkasına düşmek için kanun ve yönetmelikler hazırlamakla ne yapılmak istenmektedir? Parisliler, "iki Louvre Müzesi de bizim evlerimizden çıkar", derler. Acaba ilk modern müzeciliğin kurucusu olan Napolyon Bonapart böyle bir kanun çıkarmış olsaydı, Parisliler bugün aynı övgüyü yapabilirler miydi?

Türkiye'den bugün de bu kanun ve yönetmeliğe rağmen herhalde dışarıya eski eserler kaçırılmaktadır. Olsa olsa fiyatlar biraz artmıştır. Hattâ, bu fiyat artışının, bu işi yapmakla suçlanan Türk yurttaşlarının cebine girdiği bile kuşkuludur. Türkiye topraklarının altı üstü eski uygarlıkların, özellikle bugünkü Batı uy

garlığınca çok üstün değer taşıyan eserleriyle doludur. Bu eserlerin Türkiye'de kalması, "Türklerde kalması" şeklinde anlaşılmalıdır. Zira, devletin parası ile bütün bunları ele geçirmeye imkân olmadığı gibi, bizce gerek de yoktur. Akar suyu bulunmayan bir kasabada müze açmak, çağdaşlık ölçüsü değildir. Hele, turistik bölge yaratmak için, hiç de gerekli değildir. Bu nedenle, Türkiye'deki varlıklı kimselerin bu eski eser ve antika eşyaya talep yaratmasını önlemek değil, teşvik etmek gereklidir.

Türkiye'de, bugün eski eser ticareti, antikacılık yapanlar da koleksiyoncular kadar, aynı kanun ve yönetmelikle tedirgin edilmişlerdir. Bu işi bırakmaya karar vermek üzere olanlar bile vardır. Millî Korunma Kanunu'na taş çıkartan bir kanunla, iyiniyet sahibi bir antikacının iş yapmaya kalkması, lâyıık olmadığı riskler ve tehlikelere atılması demektir. Bu demok-

ratik bir toplumda, bu ticareti yapma özgürlüğünün ortadan kalkması anlamına gelir. Kamu menfaati uğruna birtakım yasaklar, tahditler daima konabilir, ama, ilk iş, bu kamu menfaatinin bu tip ticaretteki anlamını saptamaktır. Adı geçen kanun ve yönetmelik, anayasal özgürlükleri bile zedelemekte, kamu yararını da büyük ölçüde yozlaştırmaktadır.

Bugün, Türkiye'de, antika ve eski eser ticareti yapanlar, Türk sanat ve kültürünü temsil eden mallar yanında, Batı kültür ve sanatını temsil eden mallar da alıp satmaktadırlar. Batıdaki koleksiyoncular, meraklılar, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de, kendi sanat ve tarih değerlerinin örneklerini aramaktadırlar. Bu nedenle, Türkiye'de hiç müşterisi olmayan ve aksi takdirde hurdaya atılmaya mahkûm bir sürü eşya, değer kazanmış olmaktadır. Ama, gelin görün ki, bu kanunla, bu

değer kazandırma işlemi de duracağı benzetilmektedir. Vaktiyle tanık olduğumuz olaylara yeniden bakıp üzüleceğiz. Bir zamanlar, müşterisi olmadığı için hurdaya atılan bronzlar, gümüşler bugüne saklansaydı, Türkiye'nin dış borçlarını ödeyecek kadar bir değer sağlanabileceğini her an öne sürebiliriz.

Nedir bu eski eser? Çıkan, ellerde dolaşan nelerdir? Ne kadarını kamu yararı için müzeler satın alabilmektedir? Türkiye'de her yıl devlet bütçesinden bu iş için ne kadar para ayırabiliriz? Bütün bunlarla uğraşmak hem zordur, hem de boşunadır. Müzeler, ellerindekini muhafaza edebilsinler, bu yeter. Aslolan, Türkiye'de, Türklerin bireysel kararlarla ve malî güçlerle bu eserlere talep yaratması, bunları muhafaza etmenin zevk ve kültürüne ulaşmalarıdır. Hükûmetlerimizin eski eserler, antika eşya konusundaki bir politikası da bu olmalıdır. Meraklısını, koleksiyoncusunu, toplayıcısını teşvik edecek yerde, onları bu işten vazgeçirecek kararlar almak, kadı efendinin, vaktiyle yaptığını, bir başka biçimde tekrar etmekten başka sonuç vermeyecektir.